

VÁRI ATTILA

A paradigma

Dérczy Péternek

A Surlott Grádics törzsvendégei között különös szokás lett úrrá. Napi- és heti-lapokat bújtak, s ceruzával aláhúztak a politikusok nyilatkozataiban, a velük készült interjúkban bizonyos szavakat, aztán a különböző pártállásúak szövegeit összehasonlítva bólogattak, fejüket csóválták, egyszóval rosszallásukat fejezték ki azért, amit leszűrni véltek az egymástól távolálló cikkekből.

De ez jóval azután történik, hogy a város lakói minden reggel hatalmas vértócsákat találtak utcáik aszfaltján, s talán éppen azokban a napokban hatalmasodik el ez az aláhúzogató szenvedély, amikor a hírügynökségek tömeges halpusztulásról számolnak be, amely méretében túl tesz a tiszai ciánszennyezés katasztrófán is.

De hetekkel korábban csak macskák és nagytestű kutyák tűntek el a kertvárosból, s akkortájt az öregek, a Surlott Grádics törzsvendégei, azzal foglalkoztak, hogy a vértócsák, a háziállatok eltűnése, s a városban feltűnt idegenek, és más szokatlan jelenségek között megtalálják a nyomra vezető összefüggést.

Nem is olyan régen történt, hogy az Édes Lyuk kupleráj hajdani üdvöskéje, Jozefa Stefánia Spinelák, hazatért amerikai emigrációjából, s kiváltotta óriáskígyóját a karanténban töltött fél év után, amelyet aztán húsvéti nyulakkal, a kertes házakban elhullott tyúkokkal etetett.

De az óriáskígyó egészben nyelte el áldozatát, így semmi köze sem lehetett azokhoz a vérnyomokhoz, amelyek szinte minden nap ott éktelenkedtek a villa-nyegyed utcáinak aszfaltján.

Arra gondoltak sokan, hogy a kivénhedt, hajdani cirkuszi zsonglőr, akinek világhírű késdobáló száma is volt, mert háttal állva tükörből, vagy bekötött szemmel is úgy dobta valaha a huszonkét kését, hogy soha sem sebesített meg senkit. Szóval rá is gyanakodtak a mészárlás kapcsán, de az a tény, hogy soha egyetlen elhullott állat tetemére sem bukkantak, kizárta a gyanúsítottak közül. Köszvényes volt, izületi gyulladással, s le sem tudott volna hajolni, hogy eltüntesse áldozatait.

A strand tulajdonosának neve is fölmerült, de végül rá sem gyanakodhattak. Rá, aki apróhirdetésben közölte, hogy: „a medencémbe vizeletre támadó pirányá fajtát telepítettem. Mint köztudott ennek a fajnak egyedei a vér íze miatt szoktak

támadni. Ám az általam Braziliából behozott faj, a Pirana Uriniensis az emberi vizelet miatt azon személyek nemzőszerveire támad, akik kisdolgukat a medencében végzik.”

Az öregek tudták, mert a hordár, aki tengerész volt fiatalkorában, felvilágosította őket, hogy vannak ugyan tüdőshalak, amelyek képesek a szárazon is életben maradni, s az angolnak is alkalmasak arra, hogy a harmatos réteken átkeljenek a következő nagyobb vízíg, de ezek nem fognak kutyákra, macskákra vadászni.

A hullaházi boncmester ugyan váltig állította, hogy krokodilt látott egy éjszaka az utcán, de eleinte senki sem hitt neki, mert köztudottan fehéregereket, és svábbogarakat is szokott látni, ha kitör rajta a delírium.

Még figyelembe vették a ligetben fészkelő fülesbaglyot, a citromsárgára, hupililára festett juhbőrrel kereskedő malomfalvi román juhászt, de a legbiztosabbnak mégiscsak az tűnt, amit a városi tisztiorvos nyilatkozott. A paradigma.

– A krokogyélusnak nem ez a neve – mondta a pedellus. – Én kérem szeretettel, a természetrajzi szertárban megnéztem egy lexikont, és hogy vita ne legyen, megkértem a tanár urat, hogy másolja ki, mert már a saját írásomat sem tudom olvasni – mondta, s ezzel nem lehetett vitázni, hiszen elhatalmasodó parkinsonja miatt a poharat is csak úgy tudta a szájához vinni, hogy törökmintás sálját emelőként használta. Balkezevel, amellyel a sörös stucnit tartotta, a krigli füléhez szorította a sálat, jobb kezével meghúzta a nyakbavaló végét. – Szóval itt felolvasom, hogy azt mondja, hogy crocodilia, emydosauria, hydrosauria. És ezek mindegyike raptilia, azaz ragadozó. És vannak gaviálok, kajmánok, aligátorok, de egyáltalán nem létezik olyan fajta, hogy *paradigma*.

– Szent igaz – mondta a sekrestyés. – Én, szerencsémre megörököltem a nagyváradai plébános Tolnai világlexikonját, s a paradicsommadár és paradíó között nem találtam olyan címet, hogy paradigma. Habár páter Virgilius, aki latint és ógörögöt tanított a szemináriumban, azt mondja, hogy a paradigma görögül ragozást jelent.

A vitát, mi több, a gyanakvást az váltotta ki, hogy a helyi újság terjedelmes interjú közölt a városi tisztiorvossal, aki szó szerint azt mondta, hogy: „a kóbor állatokkal szemben *paradigmaváltásra* van szükség.”

– Ez idáig elég volt a sintér, most pedig le akarja váltani ezzel a paradigma izével – mondta a temetőőr. – Ebben a városban már volt a táncolatójától elszabadult medve, cirkuszi puputeve is legelt a főtéri gruppan, orosz lányokat is sé táltattak, de senkinek sem jutott eszébe, hogy kutyákat, macskákat zabáltasson fel egy vérengző állattal.

– Ez a görög ragozás, hogy azt mondja *paradigma*, nem megy sehogy a fejembe – mondta Ötödik Békai. – Szerintem Virgilius páter nem ragozást, hanem ragadozást akart mondani, de hát mindenki tudja róla, hogy dadogós – és utánozni kezdte, hogyan is mondaná ki a beszédhibás szerzetes a ragadozót. – Há'

sze mindenki tudja, hogy azért hívják Kabátnak, mert az unokabátyja szót is úgy hebegte ki, hogy unoka-ka-kabátja...

– Talán a sintér tudja, hogy mi történik a városban – mondta a Meszticz-féle fűszer-kereskedés hordárja.

Az a hír járta, hogy éjszakánként egy komodói varánusz, a félelmetes óriás-gyík, vagy egy krokodil garázdálkodik a városban, de a tisztiorvossal készített interjú megzavarta az embereket.

A Surlott Grádics vendégei azon a napon a macskák és kutyák hirtelen eltűnéséről beszéltek.

Arról, hogy éjszakánként iszonyatos nyávogásra, vonításra ébrednek az emberek, de hiába lesnek ki az ablakon, hiába pásztázzák az e célra vásárolt elem-lámpáikkal az utcát, mert nyoma sincs támadónak, és reggel mégis vérfoltok jelzik, hogy ott, ahonnan a küzdelem hangját hallották, tényleg történt valami.

Ötödik Békai Pál, nyugalmazott váltóór arra gondolt, s ezt fennhangon közölte is a kompániával, hogy éjszakai őrzőjáratot kellene szervezni. Meglesni a támadót, s a temetőőr, aki negyven év közszolgálat után ismét a saját ura lett, újra élesztette hajdani temetkezési vállalatát, s a nyugatra és Izraelbe távozottak rokonainak sírját ápolva, még az „átkosban”, szép vagyonra tette szert, amelyből Bécsben halottas limuzinokat, munkáját könnyítő cébé-rádiókat vásárolt, most azt javasolta, hogy az éjszakai patruj használja az adó-vevőit.

A harangozó, aki hallott arról, hogy van éjjel látó távcső is, sőt, egy közelben lakó vadász hozott is magának ilyen nyugatról, elvállalta, hogy kölcsönkéri a „kukkert”.

– A templomtoronyból be lehet látni szinte minden utcát, s egy ilyen kukkerolóval felismerhetném a tettest, aztán már csak azt kellene csinálni, hogy a helyszínhez legközelebb álló rádió-ügyeletes azonosítsa.

Hangosan gondolkodtak, s így mindenki hallhatta, hogy mire készülnek a múmiák, akiket ugyan nem tartottak valami sokra, de mert senkinek nem volt semmilyen ötlete, s mert a készülődés híre hamar szétfutott, délután, kutya- és macskatulajdonosokkal telt meg a kocsmá. És mert nem jutott mindenkinek szék, olyan volt, mintha állófogadást tartanának, s a hangzavar miatt a csapos össze-vissza töltögette a söröket, fröccsöket, rövideket, s mindenkivel közölte, hogy a tömegre való tekintettel előre kéri a pénzt.

Az emberek petíciót akartak írni a polgármesternek, a rendőrfőnöknek, de mert a szokatlan hallgatásért, amellyel a városháza az eseményekhez viszonyult, a többség azt mondta, hogy minden városi fejes gyanús, s úgy döntöttek, hogy saját kezükbe veszik a tömegmészárlás rejtélyének megoldását.

– Én, kérem, szívesen hozom az infra távcsövemet, de az is jó volna, ha valakinek lenne olyan videó kamerája, amellyel szintén lehet éjszaka filmezni. Mert akkor a tettenérés, az, hogy a tisztelt önkormányzat sáros a dologban, mindannyiunk számára világos lehetne – mondta a vadász, aki nyakba akasztott távcső-

vével, terepszínű ruhájában úgy nézett ki, mint aki máris kész a leszámolásra, vagy mintha ő lenne a város legfőbb védelmezője.

Az öregeknek tetszett ez a nagy nekibuzdulás, s mert Ötödik Békai úgy tartotta tisztességesnek, hogy ha már ők, a törzsasztal tagjai indították el a mozgalmat, ők is legyenek a megfigyelők parancsnokai, s egy csomagolópapírra, amelyet a csapostól kértek, fölírta a megfigyelő őrzérek névsorát.

A sekrestyés, a temetőőr, a harangozó, a pedellus, a hordár is kiemelt szereplője, amolyan őrvezetője lett egy-egy csoportnak, s Ötödik Békai úgy döntött, hogy ő itt a Surlott Grádicsban várja az eredményeket, mert minden csoport köteles lesz beszámolót tartani az észlelésekről.

– Sőt, kérem tisztelettel, a temetkezési vállalat által följánlott adóvevőkkel, egymással is tudják tartani a kapcsolatot.

– Itt és most, polgárőrséggé alakulunk – jelentette be a nyugdíjas rendőr, akinek kutyájából csak a nyakörv maradt, s ezzel mellékeresetét tette lehetetlenné az éjszakai fenevad, mert idomított, nyomozó németjuhászával, természetesen nem hivatalosan, jó pénzért, felderítette a besurranó tolvajokat. – Szavazzuk meg az alakulást. A szervezeti működési szabályzatot, hivatalos nevén az eszemeszt, majd később megküldjük a polgármesternek, azzal a megjegyzéssel, hogy a kényszer hatása alatt, csak szóbeli döntésre volt időnk ezekben a rendkívüli napokban.

Egyöntetű volt az igenlés, s az emberek földiktálták hozzájárulásukat.

Ötödik Békai a csomagolópapírra számozottan jegyezte:

1. Berger, éjjel látó távcsővel református templom, toronyszolgálat, Harangozó úrral egyetemben.
2. ifjú Pap Péter videóval a kollégium felső emeletén, felügyeletét ellátja a pedellus úr.
3. Habán Lajos, szintúgy videóval a katolikus plébániára nyer torony beosztást, irányítója a sekrestyés úr.
4. Sári Géza szintén kamerával a strand előtti gesztenyefán, őrvezetője a szomszéd gesztenyén, kezében rádióadóval a Meszticz-féle fűszer-kereskedés hordárja, amennyiben sikerül felmásznia a fára.
5. Balogné, a Surlott Grádicsot felajánlja a stábnak, amelyben részt veszek én, valamint a temetkezési vállalkozó úr, aminőként felajánlja a videók megtekintéséhez a televíziós készülék használatát, s engedélyezi a záróra meghosszabbítását.
6. Az őrmester úr elemflámpával, gumibottal, valamint más rendőrségtől maradt felszerelésével, négy polgárőrrel gyalogszolgálatos felderítésre megy.

Mindenki elégedetten távozott, s a megbeszélte időpontban el is foglalták figyelőállásaikat, amelyet a temetőőr adó-vevőivel ellenőriztek is. A Surlott Grádicsban olyan csend volt, mintha a képernyőről máris a támadót közvetítenék,

s nem azt a szappanoperát, amelyet most, az események miatt, teljesen levett hanggal nézett Baloghné, akinek szintén eltűnt a macskája. De aki nemcsak ezért csatlakozott a polgárőrökhöz, de azért is, mert személyes elszámolnivalója volt a tisztiorvossal. Minden macskája, s az évtizedek alatt volt belőlük jó néhány, mindig a mosogató csapjából ivott, s a poharak között szeretet aludni délután, amit többszöri pénzbírsággal honorált a tisztiorvos.

– Ha kiderül, hogy ezt a paradigmát ő hozta a nyakunkra, akkor pert indítok ellene. Kerül, amibe kerül – mondta Baloghné, s mindenkinek töltött egy-egy pohárral az üzlet számlájára.

De az éjszaka nem hozott eredményt. Vért igen, mert a gyógyszertár kapuja alatt reggel hatalmas vérfoltot találtak, s a plébániatemplom tornyából rögzített képek alatt hallani is lehetett, hogy talán egy nagytestű kutyával végzett a láthatatlan, akit csak paradigmaként emlegettek a polgárőrök.

Egész nap a videókat nézték. Andalgó szerelmespárokat láttak, házfalára vizelő férfiakat, s látták az özvegy postásnét, amint sámliját cipeli, hogy beleshesen a szomszédban lakó homoszexuális mérnök ablakán.

De a fenevad olyan szögből támadott és olyan helyen, amelyet az egyik kamerázó, a szélárnyék mintájára képárnyéknak nevezett.

Folytak a találgatások, s az a zebrapinty-tenyésztő, akinek ezen az éjszakán tűnt el a fajtiszta labradorja, most olyan ötlettel állt elő, amelyet szinte megtapsoltak a többiek.

– Én azt tanácsolnám, hogy adjunk össze egy kis pénzt, vegyünk itt a város mellett valamelyik juhásztól egy bárányt, azt kössük ki egy jól látható helyen. Mert ez a ragadozó biztosan nemcsak macskákra, kutyákra vadászik. De mert más húsfélét nem talál, ezért fogyasztja ezeket. A bárány nem sokkal nagyobb, mint egy németjuhász, vagy mint egy spániel. Így biztosra mehetünk.

Az ötlet mindenkinek tetszett, s szinte közelharc alakult ki azért, hogy kik menjenek a nyájhoz, bárányra alkudni, aztán, mert Ötödik Békainak hitele volt a frissen alakult polgárőrségben, egy üvegező mester kocsiával, ő, Baloghné, aki sajtot szeretett volna venni, s a nyugdíjas rendőr indult, hogy megszerezzék az éjszakai csalit.

– Nyaló só is kell – mondta a pintytenyésztő. – A bárány szereti nyalogatni, de rögtön utána inni akar, de mert nem kap vizet, elkezd bégetni. Ezzel, meg a szagával oda fogja csalni azt az izét.

Délután statisztikát készítettek. Eddig a legtöbb vérfoltot a strand utcájában találták, ezért, egyhangúlag úgy döntöttek, hogy ott kell kikötni a bárányt, s ez a hely azért is tűnt jobbnak a többinél, mert a vadász kiszámította, hogy a vadászati fegyverhasználat előírásai szerint, így nyugodtan lőhet, mert a célirány felé meg van a kötelező négyszáz méter.

– Nekem az a gyanúm – mondta a biztosítási ügynök, aki minden csütörtökön a Surlott Grádicsnál szokott ebédelni, – hogy nincs itt semmiféle fenevad. Az

én terepemhez tartozik a szomszéd város is, és ott most nyitottak, tán egy hónapja valamilyen távol-keleti vendéglőt. Na már most, ugye tudjuk, hogy ott ingyencfalat a kutyahús. Éppen ezért a városból kivezető utat is figyelni kellene. Lehet, hogy elkapnák a ferdeszeműt, amint éppen a kutyahúst csempészi ki a városból.

– Ez kérem hülyeség, de legalább is féligazság. Én, ifjú koromban, matróz-inasként jártam Kokinkínában, ott tényleg eszik a kutyát, de macskát nem – mondta a Meszticz-féle fűszerkereskedés hordárja. – És ha valaki arra gondol, hogy valamelyik olasz pizza-sütő rabolja a macskákat, még az sem igaz. Még hogy az olaszok macskát ennének! Az a sok bunkó paraszt az első háborúban a házinyúlról hitte azt, hogy macska, aztán kiabálni kezdték a szemközti lövész-árokba, hogy italiáni mándzsaré gátti, hogy olaszok egyetek macskát. Szóval nem itt van a kutya elásva.

A bárányt már szürkületkor kikötötték, sőt is nyalattak vele, s a vadász is helyet akart cserélni Sári Gézával, akinek a strand előtti gesztenyefán volt a kijelölt állása, de végül úgy döntöttek, hogy nem ártana a lövés pillanatát is felvenni, így ketten gubbasztottak egész éjszaka a fán.

Lövésre nem került sor, de a felvevő valami olyasmit rögzített, amit csorgó nyállal néztek végig, s szerencsájüknék tartották, hogy Baloghné, aki még a két-értelmű viceket, az enyhe káromkodásokat sem tűrte a Surlott Grádicsban, már elvonult aludni.

Így nyugodtan nézhették, hogy a fővárosból nyaralni érkezett színésznő át-mászik a strand kerítésén, s egy startkörre állva vetkőzni kezd.

– Az anyja istenit, ilyen test nincs is – sóhajtotta a temetőőr, aki valaha pornó-mozit is működtetett, s illetén szakértője volt a sztriptíz művészetének, no meg a szép női testeknek.

Nézték a percekig nyújtózkodó nőt. Aztán már azt is látták, hogy a túloldról bemászik Baloghné veje, a fiatal ügyvéd, ő is levetkőzik, aztán olyan szex parti kezdődik, amilyent még nem láttak a Surlott Grádics vendégei.

Hosszasan nézték, aztán, mintha a háttérben fölfedeztek volna valamit, újra és újra visszacsévéltették a felvételt.

Azok ketten, vadul szeretkeztek a medence szélén, aztán a vízben tekergöztek, mintha két kígyó ölelné egymást, s a vadász, aki nagy nőcsábásznak tartotta magát, azt mondta, hogy ilyen nincs.

– Ha nem látnám a felvétel idejét, el sem hinném, hogy valakik megállás nélkül, három óra ötvennyolc perc huszonöt másodpercig szeretkezhettek, s utána még van kedvük csókolózni.

Többször is megnézték azt a részt, amikor a színésznő, az ügyvéd dereka köré fonja lábát, úgy hintáztatja magát, aztán bezuhannak a vízbe, de ott sem válnak szét. Lebuknak, aztán egyszerre emelkednek ki, hogy levegőt vegyenek, s a sze-

retkezés mozdulatai miatt, mintha taposnák a vizet, teljesen körbe lebegik a medencét.

– Ha ezt Baloghné látná – mondta a csapos, s behunyta szemmel megpróbálta földézni azt a mozzanatot, amikor a parton franciáznak, de abban a pillanatban, ahogy becsukta szemét, már meg is bánta, mert olyasmi következett, amit el sem tudott eddig képzelni. – Ez igen – mondta elismerően. – Ezek mindent, de mindent tudnak, és még egy kicsit.

Sári Géza egyáltalán nem örült a látványnak. Kamaszkora óta szerelmes volt a gyönyörű szőke szomszéd lányba, a színésznőbe, s a kamerát is azért vette, mert azt hitte, hogy oldtimer sportkocsijával, hamis Rolex órájával, felvevőgépével imponálni tud, hogy elfelejteti keshedt vállát, himlőhelyes arcát, de ez a látvány, most elevenébe vágott. Úgy érezte, hogy megcsalják, hogy bemocskolják legszebb érzelmeit.

Senkinek sem szólt, megpróbált közönyös arcot vágni, de fájt minden mozdulat, amit látott, s nem engedte, hogy lemásolják a felvételt. Aztán az egyik újrázásnál benyomta a törlés gombját, így már nem maradt, csupáncsak az emléke annak, hogy a medencébe pisilni nem szabad ugyan, de az ember nemzőszerveit szeretkezés közben nem bántják a pirányák.

*

A vérfoltok elmaradtak, de a polgárőrség minden éjszaka felmászott a tornyokba, a gesztenyefára, s a pedellus szorgalmasan, mintha csak valamilyen házi feladatot kapott volna, szállította a paradigmához hasonlatos szavakat.

– Találtam még parafint, paratölgyet, paralízist, paramedicinát, meg isten tudja mennyi parát, de olyan állat, hogy paradigma, az nincs.

Ebbe már szinte bele is nyugodtak volna, de ekkor valami olyasmi történt, amire nem számított senki.

Dögleni kezdtek a vadgalambok.

Előbb csak furcsán csapongva repültek, aztán a földön, hátukon vergődtek percekig mielőtt kimúltak volna, s a zebra-pinty-tenyésztő azzal állított be a Surlott Grádicsba, hogy döglenek a feketerigók, a cinkék, de még a verebek is.

Arra gyanakodtak, hogy talán valamilyen rovarirtó miatt történik mindez, de az esti szúnyoginvázió, s az a tény, hogy a járdák mellett húzódo virágágyak teli vannak méhekkal, cáfolni látszott ezt a feltételezést.

Ötödik Béka, aki úgy érezte, hogy neki kell levonnia a konklúziót, egy noteszlapra köröket és négyzeteket rajzolt, számokat írt, de mintha nem lett volna semmi logika a dologban, hol egyeseket, hol tízeseket, hol pedig törteket írt a körökbe, négyzetekbe, rombuszokba, aztán megszólalt:

– Kuttyák, macskák, azaz földi állatok után, most a levegő élővilágát kezdik pusztítani. Szó, ami szó, a tisztiorvos egyszer már elrendelte a cukrászda terasza fölötti fecskéfészkek leverését, higiéniai okokra hivatkozva, mert a fecskék a fészekből a krémesekre, zserbókra, fagyaltos kelyhekbe pottyantottak. És abban az

interjúban, amelyben a kóbor állatokkal szemben fogatosító paradigmaváltásról beszélt, a galambokat a levegő patkányainak nevezte.

Szóval itt, ebben a helyzetben, a vadszárnyasok, az énekesmadarak pusztulásánál is azzal találkozunk, amit ő paradigmaváltásnak nevezett.

– Valami borzalmas dolog kezdődik – mondta a hordár. – Ma reggel a saját fülemmel hallottam, hogy a miniszterelnök is paradigmaváltással fenyegetőzött.

– Az biza, az – mondta Baloghné. – A macskák, kutyák, madarak után, most tán az emberek akarják folytatni. Még az a szerencse, hogy én, amióta az eszemet tudom, mindig csak megbízható helyekről vásároltam a konyhára. A boltgárkertészem még műtrágyát sem használ, a húst egyenesen a vágóhídról hozatom, a tejtermékeket pedig egy olyan özvegyasszony szállítja, akinek az istállójában a hídlásról meg lehetne enni a sajtot.

Szinte tapintható volt a csend, nem az életüket féltették, s nem is a jövőtől féltek. Meg akarták fejteni azt a talányt, amely a vérfoltok megjelenésével kezdődött, s amelyért éjszakákat töltöttek önkéntesen, polgárőrségi megfigyelőpontjaikon.

Nem ment.

– Aminek nincs neve, az nem is létezik – gondolta Ötödik Békai. – Annál már csak az lehet rosszabb, ha valaminek neve van, de értelmezhetetlen, érthetetlen, mert olyan, mintha nem is ezen a földön mondanák ki. Az, hogy *paradigmaváltás*, talán nem is azt jelenti, hogy a sintért akarják azzal a bizonyos paradigma nevű állattal leváltani. Az is lehet, hogy nem is állat, hanem valami úri huncutság, olyasmi lehet, mint az államosítás, mint a kuláklista, mint a kitelepítés, vagy a sztahanovista mozgalom. Csak most, előbb az állatokon próbálják ki.

